

Sorunlu Türk Bölgelerine Yönelik Türk Dış Politikası: Uygur, Ahıska Türkleri ve Kırım Türkleri Örnekleri

Burcu Tugay*

Giriş

Çin Hükûmeti tarafından insan hakları ihlallerinin yanında çeşitli haksızlıklara maruz kalan Uygur Türkleri belki de dünyada en çok şiddet gören milletlerdendir. Sadece kendi bölgelerinde kendi milli kültür, gelenek ve göreneklerini yaşayamayı amaçlayan ve soydaş topluluğumuz olan bu milletler günümüze kadar gelen süreçte yıllardır insanlığa hiçbir şekilde sığmayan eylemlere maruz kalmışlardır. Çin Hükümeti, Sovyet Rusya'nın döneminde yaptığı asimilasyon politikalarından yola çıkarak belki de Sovyet Rusya'yı geri planda bırakacak stratejilerle Türk topluluğu olan Uygur milletlerine yönelik aşırı politikalar izlemiştir.

Dünya tarihine önemli bir etkisi olan SSCB (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği)'nin özellikle İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında Rus olmayan toplulukları asimile etmek politikaları özellikle Orta Asya ve Kafkasya gibi bölgelerde etkisini göstermiştir. Bu asimilasyon politikaları ekonomi, kültür, dil, zorunlu göç olarak gerçekleşmiştir. SSCB'nin dağılışının ardından Türk cumhuriyetlerinin iskân edilmeleri sonucu oluşan problemler ve bu problemlerin vatana dönüş mücadelesine etkisinin ele alındığı bu incelemede tarihsel süreç içerisinde yaşanan sorunlara kimlik, azınlık hakları gibi meseleler üzerinde yoğunlaşmıştır.

Ahıska Türkleri ve Kırım Türkleri Osmanlı tarihinin bir parçası olarak bu asimilasyon politikalarını yaşamış ve bu politikaların etkilerini bugüne kadar taşımaktadırlar. Bu topluluklardan bazı kesimlerden hala vatandaşlık hakkını kullanamayan, ikamet ettiği bölgede haklarını kullanamayan, hak ve özgürlükleri kısıtlanmış ve baskı altında olan topluluklar olarak varlıklarını devam ettirmektedirler. Bu makalede bu toplulukların kısaca tarihsel süreçleri ele alınacak ve söz konusu sıkıntılarına ve sıkıntılara yönelik çözüm arayışlarına ışık tutulacaktır. Ahıska ve Kırım Türklerinin yaşadıkları bölgeler ve bölgelerde yaşadıkları

* Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul/TÜRKİYE, burcutugay@hotmail.com ORCID: 0000-0002-3106-0466

problemler değerlendirilecek ve soydaş topluluk olarak gördüğü bu topluluklara yönelik Türkiye'nin de söz konusu milletlerin hak arayışlarına yönelik politikalarına yer verilecektir. Türkiye'nin Türk milletlerinin haklarını korumak ve onların barış ve refah içerisinde yaşamak için gerçekleştirdiği süreçler değerlendirilecek ve bu milletlere yönelik algısı analiz edilecektir. Aynı zamanda Türkiye'nin söz konusu topluluklara yönelik kültürel pota görevi görmesi üzerinden eğitimde, kültürde bir ileri seviyeye geçiş için değerlendirmelerde bulunulacaktır.

Dış politikasına yönelik bir çok olarak SSCB'nin yıkılışının ardından Türkiye Cumhuriyetlerin bağımsızlıklarını kazanması ile Türkiye'ye uluslararası platformda daha çok önem atfedilecektir. Bu anlamda özellikle Demirel'in Adriyatikten Çin Seddi'ne vurgusu konunun önemini göstermektedir. Görüldüğü üzere Türkiye bu süreçle birlikte ister istemez bir vizyon ve misyon sahibi olmuştur. Özellikle Türkiye'nin bu topluluklarla dil, din ve etnik bakımdan yakınlığı ve laikliği benimsemiş bir ülke olarak rol model bir ülke olması Türk topluluklarının haklarını savunmada öncül bir oynamasına yardım eden bir unsur olarak değerlendirilebilir.

Türkiye bu topluluklara yönelik hassasiyetini çeşitli sivil toplum kuruluşları, akademik, resmî ve sivil zirveler ile gerçekleştirmekte ve uluslararası alanda söz konusu ülkelerin hakları konusunda çekimser davranmamaktadır. Hatta yeri geldiğinde üzerine sorumluluk alarak iskanlı göç ile söz konusu milletlerin vatandaşlarına sahip çıkmış ve onları vatandaşlık sahibi yapmıştır.

Uygur Türkleri Hakkında

Doğu Türkistan Çin yönetimi altında resmî adı “Sinan Uygur Özerk Bölgesi” (Xinjiang Uygur Otonom Rayonu) olarak 1955 yılında Asya kıtasının merkezinde kurulmuştur. Yeraltı ve yerüstü kaynakları açısından zengin olan bölgeye hâkimiyet, aslında bir anlamda dünyanın en zengin ve stratejik bölgesine de sahip olmak gibi önemli bir anlam ifade etmektedir.¹

Çin Hükûmeti, Doğu Türkistan'ın coğrafi adını ve kimliğini kabul etmemiş ve bölge toplumunun tarihsel geçmişi içerisinde Çin toprağı olduğu ifade ederek Türkistan adını reddetmiştir. Nitekim bölgenin adını yeni bölge veya yeni kolonileştirilen bölge anlamına gelen Sinan adını vermiştir.²

1 Alyılmaz, C.(2010) DOĞU TÜRKİSTAN. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, s. 159.

2 Altın, Öztürk G. (2013). Uluslararası Çatışma Bölgeleri: Doğu Türkistan Ve İnsan Hakları İhlalleri. Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, s. 69.

Çin Devleti, Doğu Türkistan'da millî ahali ve yer isimlerini uydurma Çin isimleri ile değiştirmiş, bölgede bulunan Türk ve Tibet gibi milletleri yok ederek yerlerine Çin kolonilerini yerleştirmek için çeşitli zulümler uygulamış³, yine bu milletlerin söz, basın, seyahat gibi hak ve hürriyetlerden mahrum kalmasına sebep olacak politikalar izlemiştir.⁴ Bu politikaların çoğunu ve hatta daha fazlasını Sovyet Rusya'nın çeşitli Türk topluluklara uyguladığını söylemek mümkündür. Nitekim Sovyet Rusya da çeşitli toplulukların millî şuurunu kaybetmesi için kendi tasarladığı milliyetler ve cumhuriyetler meydana getirmiş, alfabelerini Ruslaştırılmış ve din ve tarihlerinde çeşitli tehdit edici Doğu Türkistan'da 1949 yılından beri Çin'in resmî politikalarından ve baskıcı kanunlarından kaynaklanan nedenlerle yoğun bir şekilde insan hakları ihlalleri suçu işlenmektedir.⁵ Aslında 1930'lu yıllarda Çin Cumhuriyeti'nin Doğu Türkistan'a yönelik nüfus yerleştirme politikası gerçekleşirken Doğu Türkistan halkı, Çin devleti Doğu Türkistan'ı herhangi bir eyaleti olarak gördüğünü ve Çin halkı içerisinde bir ekalliyet olarak değerlendirdiğini görebilmekteydi. Yine Çin devleti, Doğu Türkistan'ın millî kalkınmasına önem vermemekte ve siyasi ve idari işlerde bölge halkının iştirakini engelleme çaba içerisinde bir siyaset izlemektedir.⁶

Çin anayasasında yer alan "Vatandaşların kanun önünde eşit olması" defalarca kez ihlal edilmiş, zengin bölgelere ve iş alanlarına Çinliler yerleştirilmiştir. Anayasasında yer alan "Her Çin vatandaşı din ve inanç özgürlüğüne sahip" hükmü de çeşitli baskılar neticesinde defalarca ihlal edilen alanlardan olmuştur.⁷

Siyasi tutuklamalar uluslararası adalet standartlarından uzak bir şekilde yargılanmış, cezalar ve idamlar keyfi hallere bırakılmış⁸ ve özellikle ölüm cezası halkı sindirmek için kabahatlerin dahi ölümle cezalandırılması gibi kolayca verilebilen bir hüküm olmuştur. Tüm bu durumlar Uluslararası kamuoyundan tecrit bir şekilde var olmamış Uluslararası Af Örgütü'nün resmî kayıtlarında yer almıştır. Bu hukuki caydırıcılıkların yanında Çin'de Türk milletine yönelik toplu kürtaj uygulamaları, organ satışları ve tutukluların sayısının orantısız şekilde artışı da hesaba katmak gerekir.⁹

3 Alyılmaz, *age.*, s. 161-163.

4 Alptekin, İ. Y. (1999). Unutulan Vatan: Doğu Türkistan. Seha Neşriyat ve Ticaret AŞ, s. 16-17

5 Kuzu, B. "Doğu Türkistan Raporu ve İnsan Hakları İhlalleri". Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, s. 48.

6 Alptekin, *age.*, s. 41.

7 Altın, *age.*, s. 72.

8 Altın, *age.*, s. 73.

9 Kuzu, *age.*, s. 49.

Çatışmalarda yaralanan Türkler devlet hastanelerine kabul edilmemiş evlerinde tedaviye mahkum bırakılmış ve zaman zaman kan kaybından ölümler gündeme gelmiştir. Ölenlerin ise yakılması durumu bu milletlerin ne dinine ne de örf ve adetine uyumlu bir görüntü sergilemiştir. Yine tutuklanan çoğu kişinin nerede olduğu hakkında bir bilgi edinilememiş, tutuklulara yönelik çırılçıplak kamuoyunda sergilemek gibi insan onuruna yakışmayacak düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Uluslararası Af Örgütü'nün kayıtlarına göre 1994 yılında 2780 ölüm cezası verilmiş ve 2050 kadarının infazı gerçekleştirilmiştir.¹⁰

Uygurların hakimiyetinde olan bölgelere ücretsiz veya ucuz tohum ve toprak vererek vergiden muaf tutarak Çinlileri yerleştirme politikası asimilasyon politikasının önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Böylece Uygurların arazileri zorla ellerinden alınarak onlara daha verimsiz topraklarda barınma hatta ülkeden sürülme gibi yapılandırılmaları uygun görmektedir. ¹¹ Böylece Uygur bölgelerinde Çinlilerin nüfusu yükseltilerek Uygur Türkleri azınlık haline getirilmeye çalışılmıştır. Burada amaç, esasen Türk kimliğini yok etmek olmuştur. Zaten muhtar Cumhuriyet'in adında Türk değil de ayrı bir ırkmış gibi Uygur ifadesinin kullanılması da bunu ifade etmektedir.¹² 1979 yılından itibaren gerçekleştirilen aile planlaması politikası ile çocuk yapma yasağı getirilmiş, çocuk yapma yaşı ve sayısı devlet kontrolüne girmiştir. Kentsel alanda tek çocuk ve kırsal alanda en fazla iki çocuk kısıtlamasına uymayanlara ağır yaptırımlar uygulanmış, kotayı geçen ailelerin çocukları katledilmiştir.¹³

Doğu Türkistan Türkleri yıllarca komşuları, ırkları ve dindaşları ögelere yer vermiştir.¹⁴ dahil dünya ülkelerinden hiçbirisi tarafından himaye edilmek istenmemiş ve seslerinin yeterince duyulmadığından şikayet etmişlerdir.¹⁵ Bölgede yaşayan halkların savunulması ve zulmün önlenmesine yönelik yaşanan başarısızlığın altında yatan birçok etken olsa da zamanında Türkistan'ın bağımsızlığı için mücadele eden Türk boyları Türk üst kimliğinde birleşemediklerinden günümüze dek milli ve güçlü bir organizasyon gerçekleştirememeleri önemli bir etkidir.¹⁶

10 *Age.*, s. 50.

11 Altın, *age.*, s. 70.

12 Alyıldız, *age.*, s. 161.

13 Altın, *age.*, s. 70.

14 Alptekin (1999), *age.*, s. 29.

15 Alptekin (1999), *age.*, s. 9.

16 Alyıldız, *age.* s. 160.

Sonuç olarak Çinliler, Rusların Batı Türkistan'da gerçekleştirdikleri Türk üst kimliğinin parçası olarak Tatar, Özbek, Kırgız gibi bölme parçalama yani "etnogenezi politikası"nı Doğu Türkistan Türklerine uygulamışlardır.¹⁷

Çin Baskısına Yönelik Türk Dış Politikası

Uygur Türkleri Doğu Türkistan'da Çin Hükümeti tarafından gerçekleştirilen siyasi, ekonomik ve sosyal baskı karşısında çeşitli kanallar yoluyla davalarını tüm dünyaya deklare etmek istemişlerdir. Bazen bu kanallar yasal ve haklı bir aşama olarak uluslararası arenada yer alırken bazen de radikal bir kısım örgütlere katılarak şiddet eğilimli bir yolu tercih etmişlerdir. Dünyada Uygur Türklerinin haklı davalarını savunan bir kısım sivil toplum örgütleri, Çin baskısının karşısında Uygur Türklerinin zor günler yaşadığı konusunda ve insan hakları ihlallerinin ciddi boyutlara ulaştığı konusunda dünyada görüş birliği yaratabilmiştir. Bu sivil toplum örgütlerinden bazıları Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği, Doğu Türkistan Vakfı, Dünya Uygur Kurultayı ve Doğu Türkistanlılar Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği'dir. Ayrıca 1949 yılında komünistlerin Doğu Türkistan'ı işgalinden sonra Hindistan'a iltica eden ve sonra Türkiye'ye yerleşen İsa Alptekin İstanbul'da "Doğu Türkistan Göçmenler Cemiyeti"ni kurmuştur. Alptekin, Türkistan'ın haklı davasının tanınması amacıyla birçok kongreye katılmış ve Doğu Türkistan davasının BM'ye intikal ettirilmesine yönelik çaba göstermiştir.¹⁸

Türkiye'nin dünya siyaset ve ekonomisinde Çin kadar ağırlığı yoktur. Ancak Türkiye, Avrasya bölgesinde önemli bir tampon bölge görevi görmektedir. Bu anlamda aslında Çin için de Türkiye ile yakınlaşmak oldukça önemlidir.¹⁹ Doğu Türkistan sorununun başından beri Türkiye, Uygur Türklerinin haklılığını ulusal zeminde gündeme getirmişse de uluslararası kamuoyunu etkilemede tek başına ciddi bir mesafe katedememiştir. Burada Çin devletinin Uygur Türklerini radikal terör örgütlerine üye oldukları konusunda dünya kamuoyunu etkilemesi ve Çin'in uluslararası alanda etkin bir pozisyonda olması gibi pek çok faktör önemli rol oynamaktadır.

Türkiye zaman zaman dış işleri bakanları düzeyinde zaman zaman cumhurbaşkanlığı düzeyinde konuya yaklaşım göstererek Uygur Türklerinin haklı davalarını savunmakta ve bir kısmını Türkiye'ye yerleştirmektedir. Doğu Türkistanlılar Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği Genel Başkanı Seyit

17 Alyıldız, *age.* s. 162.

18 Alptekin (1999), *age.*s. 5.

19 Selçuk Çolakoğlu, Türkiye-Çin İlişkileri: Tek Taraflı Aşk mı?, *Ortadoğu Analiz*, 4(45), s. 56

Tümtürk, son yıllarda Türkiye de Uygur Türklerine yönelik ciddi bir kamuoyu hassasiyeti oluştuğunu ifade ederek durumu teyit etmektedir. Türkiye, Uygur Türklerin durumunu ulusal bir hassasiyetle değerlendirirken Çin Hükümetini de tam anlamıyla karşısına almamakta ülkesinin menfaatleri ve Uygur Türkleri hakkında müzakerelerde manevra alanı yaratmak amacıyla zaman zaman belli konularda Çin hükümetini desteklediğini güvenceler vererek ve hatta zaman zaman Uygur Türklerinden tepki alsa da “Tek Çin” politikasına destek vererek ve teröre karşı attığı adımları takdir ederek ılımlı bir politikayı inşaa etmektedir.²⁰ Aynı şekilde Çin de güvenlik ve terörle mücadele alanlarında Türkiye ile işbirliği çağrısında bulunmakta ve ikili diyalog hem güvenlik hem diğer alanlarda canlı tutulmaya çalışılmaktadır.²¹ Türkiye, bu politikasıyla hem Panislamizm hem de Pantürkizm gibi algılamalardan uzak durmak niyetiyle uzlaştırıcı ve yapıcı bir tavırla meseleyi ele alarak konuyu uluslararası gündeme taşımaya ve STK'lar düzeyinde değerlendirmeyi tercih etmektedir. Bu hem Türkiye'nin ekonomik ve siyasi geleceği için hem de Uygur Türklerinin geleceği için en iyi çözüm yolu olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye, 1990'ların ortasından itibaren bölgede Rusya ve Çin'le işbirliğine daha fazla önem veren bir anlayış ile askeri, siyasi ve ekonomik alanda Çin'le yakınlaşma stratejisini benimsemiştir.²² Çin, siyasi ve ekonomik anlamda Türkiye'den çok daha fazla ağırlığı olan bir ülke olarak meseleleri ele alış biçimi ve istikrarı sorunların çözümüne yönelik oldukça belirleyicidir. Ancak ikili ilişkilerde Türkiye'nin dengeyi bir şeklide sağlaması gerekmektedir.²³

Oyuncak fabrikasında ortaya çıkan olayların ardından birçok Uygur Türkü öldürülmüş ve çoğu saldırganlar cezalandırılmamıştır. Bunun üzerinde Uygur Türkleri, demokratik tepkilerini ortaya koymak, saldırganların cezalandırılmasını talep etmek üzere 5 Temmuz 2009 günü Doğu Türkistan'ın (Şincan Uygur Özerk Bölgesi) başkenti Urumçi'de Üniversite önünden bir protesto yürüyüşü gerçekleştirilmiştir. Bunun üzerine tekrar kanlı bir müdahale ile 5 Temmuz 2009 Urumçi olayları meydana gelmiş ve protesto Çin Güvenlik Güçleri tarafından kanlı bir şekilde bastırılmış ve kamuoyunun bilgisi dahilinde katliam gerçekleştirilmiş, zırlı araçlarla göstericiler dağıtılmış, çığnenmiş ateş açılmıştır.²⁴ Bu katliamda

20 <http://www.dw.com/tr/çavuşoğlu-çine-güvence-verdi/a-39958366>

21 <http://www.dw.com/tr/çinden-erdoğana-terörle-mücadele-çağrısı/a-38836285>

22 Çolakoğlu. *age.s.* 56.

23 Çolakoğlu. *age.s.* 64.

24 İsmail Cengiz. 5 Temmuz Urumçi Olayları Sonrası Doğu Türkistan. Erişim Tarihi 14.07.2012 <http://www.turansam.org/makale.php?id=4919>

200 Uygur Türkü'nün öldüğü Çin resmî makamlarınca ifade edilse de Uygur Türkleri bu sayının bin civarında olduğunu vurgulamaktadır.

Çin hükümetinin Doğu Türkistan'da yaşattığı baskıcı yönetim soydaş topluluğu olan Türkiye'yi de ciddi boyutta endişelendirmekte ve özellikle dinî baskıların millî kimliklerini kaybetmesi tehdidi altında olan soydaşlarına yönelik yapılan zulümlere dünyadan önemli bir tepki gelmemesi zaman zaman Türkiye'nin Çin ile birebir ilişkilerini etkilemiş ve bazen de Türkiye devleti elini taşın altına koymanın yollarını aramıştır. Çin ve Türkiye G-20 üye ülkeleri olduğundan aralarındaki meseleler de aslında sağduyulu bir şekilde ve küresel olarak ele alınmalıdır.²⁵

Ahıska Neresidir ve Ahıska Türkleri Kimlerdir?

Ahıska, bugün Gürcistan sınırları içinde bulunan, yaklaşık 39.000 nüfusa sahip olan ve Gürcüler arasında Mesket/Samtskhe olarak tanımlanan tarihi bir bölgedir. Bundan dolayı Ahıska Türkleri, Mesket Türkleri olarak da anılmaktadır.²⁶ Ahıska Türklerinin Ahıska bölgesindeki varlıklarının tarihçesi çok eskidir. Bazı uzmanlara göre Ahıska Türklerinin siyasi varlığından ancak geç dönemlerde söz edildiği ifade edilirken, etnik açıdan bölgedeki Türk varlığının milattan öncelere dayandığı ifade edilmekte ve 12. yüzyıldan itibaren kuzeyden gelen Kıpçak Türklerinin buraları yurt edindiği bilinmektedir.²⁷ 250 yıl Osmanlı idaresinde kalan Ahıska, Anadolu'nun doğal uzantısı olmuş ve Osmanlı kayıtlarında Ahıska vilayeti olarak geçmiştir. 1828'de Rus işgalinden sonra Rusya'nın Osmanlı Devleti ile Kafkas Türklerinin iletişimine hakim olmak stratejisi ile Ermenileri bölgeye yerleştirmesi neticesinde bölge genelinde çoğunluk Ermenilere geçmiştir.²⁸ Çeşitli zamanlarda bölgenin hâkimiyeti el değiştirmiş, her ne kadar 16. yy'da Osmanlı hakimiyetinde ise de 1921 yılında Türkiye ile Sovyet Rusya arasında imzalanan Moskova Antlaşması sonucu bölge yeniden Rusya'ya bırakılmıştır.²⁹ Ahıska Türkleri, İkinci Dünya Savaşı sırasındaki 1944 sürgününe kadar anavatanları olan Ahıska bölgesinde yaşamışlardır.³⁰

25 Çolakoğlu, *age.*s. 61.

26 Alım, M., Doğanay, S. , & Şimşek, O. (2006). Ülkemize Yönelik Göçlere Bir Örnek: Ahıska Türkleri. Tarihinde adresinden erişildi <http://acikerisim.giresun.edu.tr:80/xmlui/handle/123456789/197>

27 Kütükçü, M. A. (2005). Uluslararası Hukuk Çerçevesinde Ahıska Türklerinin Anavatanlarına Dönüş Sorunu, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 272

28 Kütükçü, *age.*s. 272

29 Hasanoğlu, İ. (2016). Ahıska Türkleri: Bitmeyen Bir Göç Hikâyesi. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 1(16). s. 4.

30 Alım, *age.*, s. 307.

15 Kasım 1944 tarihinde SSCB makamlarınca başlatılan ani bir operasyonla çoğunluğu çocuk, kadın ve yaşlılardan oluşan 100 bine yakın Ahıska Türkü Ahıska bölgesindeki evlerinden zorla çıkartılarak, insan haysiyetine yakışmayan en zor şartlarda yük vagonlarına doldurulmuş ve evlerinden binlerce kilometre uzaklıkta Orta Asya'daki Sovyet Cumhuriyetlerine sürülmüşlerdir. Ahıska Türkleri, 1944 yılının 15-18 Kasım günleri arasında sürgün edilecekleri vagonlara toplanarak Orta Asya'ya sürgünlerin 55.500'ü Özbekistan'a, 29.500'ü Kazakistan'a, 11.000'iye Kırgızistan'a olmuştur.³¹

Söz konusu sürgünün Türkiye'nin Türk dünyası ile iletişimini koparmak için yapılmış olabileceği tartışmaları gündeme gelmiştir. Jeopolitik açıdan sürgünün esas nedeni, bugünkü Gürcistan'ın güney bölgelerini Türk ve Müslüman nüfusundan arındırmak ve Türkiye ile olabilecek muhtemel bütünleşmeyi ortadan kaldırmaktır. Ahıska bölgesinden sürgün edilen Türk nüfus yerine Ermeni ve Gürcü nüfus yerleştirilerek söz konusu sürgün politikası arzulanan hedefine ulaştırılmış ve Türkiye'nin bölgeyle olan kültürel sınırlarını etkilemiştir.³²

Sürgüne gönderilen Ahıska Türklerinden bir bölümünün Özbekistan'ın Fergana kentine yerleştirilmesinden sonra 1989 yılında yaşanan olaylar yeni bir dönemi başlatmış ve ikinci bir sürgün süreci kaçınılmaz olmuştur. Olaylar sonrasında Rusya içlerine ve çoğunlukla Krasnodar bölgesine yapılan yerleştirmeler ilerleyen tarihlerde de devam etmiş ve demokratik olmayan uygulamalar neticesinde pek çok Ahıska Türkü başta Türkiye olmak üzere diğer ülkelere gönderilmişlerdir.

Gorbaçov reformlarla ülkeye yeni bir soluk kazandırmak için açıklık ve şeffaflık anlamına gelen *glasnost* ve *perestroika* gibi politikalar üretmiştir. Gorbaçov öncülüğünde iyi niyetlerle hazırlanan bu stratejiler ve reform süreci, Sovyet sisteminin gerek içerideki gerekse de dünyada idarede kuvvetinin zayıflıklarını açığa vurmuş ve iktidarının dördüncü yılı tamamlandığında SSCB içerisinde ihtilaller ve şiddetli etnik çekişmeler başlamıştır.³³

Bugün Ahıska Türkleri dokuz ülkeye dağılmış durumdadırlar (Türkiye, ABD, Azerbaycan, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Rusya ve Ukrayna) ve dünya çapında 500 bin kişi oldukları tahmin edilmektedir. Yabancı düşmanı bölgesel politikalar ve önyargılar Ahıska Türklerinin yaşamını zorlaştırmaktadır.

31 Hasanoğlu, *age.*, s. 4.

32 Kolukıncı, S. (2011). Sürgün, Toplumsal Hafıza ve Kültürel Göç: ABD'deki Ahıska Türkleri Üzerine Bir Araştırma. *BİG*, (59), s. 171.

33 Hasanoğlu, *age.*, s. 8.

Bölgede diğer ulusal azınlıklar bulunuyor olsa da Ahıska Türkleri etnik ayrımcılığın ana hedefi olarak görülmektedir.³⁴

Ahıska Türkçesi sürgünden beri Türkiye Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi, Kazak Türkçesi, Özbek Türkçesi, Kırgız Türkçesi gibi çeşitli dil aileleriyle dilbilimsel açıdan temas içindedir. Ahıska değişkesi, bir ağız veya lehçe olarak önce genel Türkçenin, daha sonra Osmanlı Türkçesinin etkisi altında gelişmiştir. Fakat tarihî olaylar, değişen sınırlar ve göçler, siyasal haritalar gibi büyük değişimler, dil haritalarının değişmesini de zorunlu kılmıştır. Yine yaşadıkları coğrafyalardaki halkların akraba ve akraba olmayan baskın dillerle temas içinde bulunmuşlar ve kaçınılmaz olarak bu dillerden belirli ölçülerde etkilenmişlerdir. Nişan, kına, eskiden başlık parası, hıdrellez, kurban, ramazan, aşure günü ritüelleri neredeyse bizim kültürümüzle birebir aynıdır denebilir.³⁵

Ahıska Türklerinin Vatana Dönüş Sorunu

Ahıska Türklerinin Gürcistan'a dönüşü Sovyet döneminde başlayarak günümüze kadar uzanan SSCB'nin dağılması sonrasında uluslararası boyut kazanmasına karşın hala çözülmemiş bir sorun olarak güncelliğini korumaktadır.³⁶

1956 Yüksek Sovyet Kararı Ahıska Türkleri için umut vaat edici ancak pek sonuç alınamayan bir karar olmuştur. Ahıska Türkleri, 1956 Kararnamesine kadar Sovyetlerin "özel iskan rejimi'nin kendilerini temel medeni haklardan yoksun bırakan sert şartlarında yaşamak zorunda kalmışlardır. Bu kararnameden sonra baskılar azalmış ancak yine Volga Almanları, Kırım Tatarları ve Ahıska Türklerinin anayurtlarına geri dönmelerine izin verilmemiştir.³⁷

Ahıska Türklerinin yıllarca yürüttükleri mücadele pratik bir sonuca dönüşmeyen sonuçlar elde etmiştir. İlk olarak 30 Mayıs 1968'de SSCB Yüksek Prezidyumu Ahıska Türklerinin diğer Sovyet vatandaşları ile aynı haklara sahip olduklarını ifade eden bir karar almış ve ardından 1974 yılında Sovyet hükümetince alınan bir diğer karara göre sürgünde yaşayan şahıslar yurtlarına dönebilme hakkı elde etmişlerdir. Söz konusu kararlar, 1979 yılına kadar Gürcistan SSCB'yi aşamayarak etkili bir sonuç da üretememiştir. 1979 yılında Gürcistan Komünist Partisi

34 Kütükçü, *age.*, s273-274.

35 Hacı, A., & İdrisi, H. H. (1994). AHISKA TÜRKLERİNİN ÖRF VE ADETLERİ. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 0(1). Tarihinde adresinden erişildi <http://edergi.atauni.edu.tr/ataunitaed/article/view/1020002090>

36 Hasanoglu, *age.*, s. 8.

37 Kütükçü, *age.*, s. 273.

Merkez Komitesi yılda 150 aile olmak üzere Ahıskalıların geri dönüşü ile ilgili düzenleme yapmış, 1981 ile 1988 yılları arasında 1300 kişinin Gürcistan'a dönüşü sağlanmıştır. Ancak neredeyse yarısı etnik şiddet eylemleri yüzünden ülkeyi terk etmek durumunda kalmıştır.

1989 Fergana olaylarından sonra Özbekistan'dan sürgün etmek durumunda olan Ahıskalılar; Rusya Federasyonu, Azerbaycan, Ukrayna başta olmak üzere diğer SSCB Cumhuriyetlerine götürülmüştür. Önemli bir kısmı Krasnodar bölgesinde olan Rusya Federasyonuna yaklaşık 65 bin Ahıska Türkü iskan edilmiştir. Krasnodar'daki Ahıskalıların sayısına ilişkin veriler 12 binle 30 bin arasında değişmekle beraber sadece birkaç bininin vatandaşlık hakkı bulunmaktadır. Gürcistan yönetimi 1996 yılında "Gürcistan'dan Sürülen ve Vatana Dönen Meskhlerin Hukuki ve Sosyal Sorunlarını Çözmeye Yönelik Devlet Programı'nı ilan etmiştir. Böylece Gürcistan, söz konusu nüfusu aklayacak ve etnik kıyım sonuçlarını tedricen ortadan kaldırmak yoluyla çığnenmiş haklarını iade edecek ve vatanlarına dönen Ahıskalılara vatandaşlık haklarını verecek bir düzenlemeyi kabul etmiştir.³⁸ Gürcistan Delegasyonu ülkeye geri dönen Ahıskalıların vatandaşlık konusunu 1999'un sonuna kadar çözmeyi vaad etmiş ve Ahıska Türklerinin anavatanlarına dönüşleriyle ilgili konularla ilgilenmek için bir Devlet Komitesi kurulacağını bildirmiştir. Ancak Komite gerçekten kurulmuş olsa da Gürcistan'ın anavatanlarına dönüş meselesini etkin bir şekilde çözmek yerine Avrupa Konseyine katılma isteği nedeniyle bunu yaptığı görülmektedir. Gürcistan'ın yükümlülüklerini eyleme çevirmediği görülmektedir. Gürcistan kanunlarındaki bazı husus ve ayrıntılar, Ahıska Türkleriyle ilgili kanunların uygulanmasına da engel olmaktadır.³⁹ İlerleyen süreçte tıkanıklıkların olması nedeniyle Avrupa Konseyi'nin konu hakkında lider rolü olacağı beklenmekteydi. Ne var ki 1999'dan günümüze kadar konu hakkında uluslararası toplum tarafından gösterilen çabalar, dikkatten mahrum ve baştan sona zayıf bir süreç olduğunu göstermektedir. Gürcistan'ın Avrupa Konseyi'ne üyeliğinden yaklaşık 2 yıl sonra 1999 yılının temmuzunda Avrupa Konseyi, AGİT ve BM Mülteciler Yüksek Komiserliği uzmanlarınca Gürcistan'da hazırlanan ortak raporda Gürcistan'ın Ahıskalıların haklarını düzenlemesi konusundaki çabaları yetersiz bulunduğu da Gürcistan'ın gönülsüz tavrını teyit etmektedir.⁴⁰ Ahıska Türklerinin maruz kaldıkları baskının ve bundan duydukları korkunun temel sebebi olarak vatansız olmalarını göstermek mümkündür.

38 Hasanoğlu, *age.*, s. 9.

39 Kütükçü, *age.*, s. 276.

40 Kütükçü, *age.* s. 276.

Ahıska Türklerine Yönelik Türkiye'nin Çabaları

Ahıska Türklerinin anavatanlarına dönmelerini en çok destekleyen ülkelerin başında gelen Azerbaycan ve Türkiye olmuştur. Ahıska Türkleri konusunda Türkiye'de ve uluslararası yazında çeşitli çalışmalar olsa da sorun taraflarca gereken özenle ele alınmamaktadır. Ahıska topluluklarını anlamak için kimlik oluşumunda kolektif travmalarını iyi analiz etmek ve göçlerin nedenleri ile beraber yaşadıkları travma ve haklı davaların üzerinde durmak gerekmektedir.⁴¹

Türkiye'nin Ahıska Türklerinin sorunlarıyla ilk karşılaşması Ahıskalıların Türkiye Başbakanı Ferit Melen'e müracaatları ve göç etme talepleri ile gerçekleşmiştir.⁴² Türkiye, 1996 yılında Türk Cumhuriyetlerindeki Ahıska Türklerine zamanla sayıları artacak olan 80 kişilik lisans, yüksek lisans ve doktora kontenjanı açmıştır. Aynı zamanda Türkiye'ye 01.04.2000 tarihine kadar gelen Ahıska Türklerinin 10856 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı genişletilmiş ve ikamet teskeresi bulunan Ahıska Türklerinin tamamının vatandaşlık başvuruları kabul edilmiştir.⁴³

1. Uluslararası Ahıska Türkleri Kurultayı'nda Türk yetkilileri tarafından Ahıska Türkülerinin vatandaşlık hakkı, diploma denkliği sorunları, sigorta ve emeklilik hakları, pasaport, iskân ve Ahıska Bölgesine dönüş konusunda uluslararası platformlarda girişimlerde bulunulması konuları gündeme getirilmiştir. Sadık Yakut, konuşmasında söz konusu meselelerle ilgili olarak gerekli işlemlerin yapılması sözünü vermiştir.⁴⁴ Türkiye, Ahıska Türklerinin tarihi anavatanları olan Ahıska'ya geri dönüş sürecine yönelik çalışma ve faaliyetleri aktif bir şekilde desteklemektedir. Hem Gürcistan, hem de diğer ilgili ülkelerle temaslarda bulunmakta ve başta Avrupa Konseyi olmak üzere uluslararası örgütler nezdinde konuyu takip etmektedir. Halihazırda geri dönüş süreci yavaş da olsa başlamıştır ve sürecin daha hızlı ilerlemesi ve başarılı bir şekilde nihayete ermesi, Ahıska Türklerinin huzur ve barış içerisinde anavatanlarına dönerek Gürcistan toplumuyla uyumlu bir şekilde hayatlarını idame ettirmeleri için ülkemiz hayli çaba göstermektedir.

Diğer taraftan, Ukrayna'daki çatışma bölgelerinde bulunan ve ülkemize gelmek isteyen zor durumdaki Ahıska Türklerinin ülkemize iskanlı göçmen olarak kabul

41 Hasanoglu, *age.*, s. 3.

42 Şahin, M. F. (2014). Türk dış politikasında Ahıska Türkleri. Tarihinde adresinden erişildi <http://dspace.sozlutarikh.org.tr/handle/20.500.11834/518>, s. 78

43 Şahin, *age.*, s. 80.

44 Şahin, *age.*, s. 80.

edilmesine ilişkin ilgili kurumlar nezdinde girişimlerde bulunulmuş ve bunun sonucunda 29358 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 677 aileden oluşan 2960 kişilik Ahıska Türkü'nün "İskânlı göçmen" olarak ülkemize kabulü kararlaştırılmıştır. Bu çerçevede, Ukrayna'da yaşanan çatışmalar nedeniyle ülkemize yerleştirilmesi uygun görülen 677 Ahıska Türkü aileden ilk etapta 117 aile (427 kişi) 25 Aralık 2015 tarihinde Erzincan İli Üzümlü İlçesine yerleştirilmişlerdir.

Kırım Türkleri Hakkında

Kırım Tatarları, anavatanları Karadeniz'in kuzeyindeki Kırım yarımadası olan Türk topluluğudur. Kırım, 1996'da yürürlüğe giren anayasaya göre Ukrayna içerisinde özerklik kazanmış olsa da halen kendi parlamentosuna sahip ve Ukrayna'nın bir parçasıdır. Kırım, 1996 yılında Ukrayna'ya bağlı özerk bir cumhuriyet olarak kendisine ait parlamentosu ve hükümeti vardır. Bu hükümet ise daha çok turizm, tarım ve kamu hizmetleri gibi alanlarda etkin şekilde çalışmaktadır.⁴⁵ Kırım Tatarları içinde buldukları kötü fiziki şartlara ve daha az bir nüfusa sahip olmalarına rağmen aktif ve etkin örgütsel güçleri ve yüksek derecedeki siyasi mekanizmaları ile Kırım siyasetinde ve uluslararası siyasette ağırlık sahibi olmaları Tatar karşıtı politikacıların siyasette aşırı tutumlarına da sebebiyet vermektedir.⁴⁶

Ukrayna Hükümeti çoğunluğu Rusların oluşturduğu bu bölgenin Ukrayna'dan kopmasından korktuğu için Kırım hükümetine fazla imkan ve alan sağlamamıştır. Kırım Tatarları ise kendilerine ait bir temsil kurumu olarak amacı Kırım Tatarlarının vatandaşlık, konut, eğitim, vb. konulardaki haklarını koruma olan Tatar Millî Meclisi'ni oluşturmuşlardır. Kırım'da, Ruslar adanın %58'ini, Ukraynalılar %28'ini ve Tatarlar %14'ünü oluşturmaktadırlar. Gerek konumundan gerekse etnik yapısından dolayı Kırım, özellikle Sivastapol Limanı nedeniyle Rusya için stratejik anlamda büyük önem taşımaktadır.⁴⁷

Çarlık, Bolşevizm ya da Komünizm rejimlerinde, Rusların Kırım Türklerine yönelik "yok etme" politikası her dönem var olmuş ve Kırım'da Sovyet rejimi,

45 Tüysüzoğlu, G. (2011). Tüysüzoğlu, G. (2011). Ukrayna'da Turuncu Devrim'in Sonu. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(3). *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(3), s. 76.

46 Kınıkkoğlu, S. (1996). Türkiye - Ukrayna İlişkileri ve Kırım Tatar Meselesi. Bilig / Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, (3), s. 35-36.

47 http://www.tepav.org.tr/upload/files/13947305544.Savaslara__Goclere__Surgunlere_Ragmen_Kirim_Tatarlari.pdf

Çarlık döneminde olduğu gibi Kırım'ın Ruslaştırılması ve Kırım Türklerinin bölgeden yok edilmesi politikası doğrultusunda hareket etmiş ve bu politikayı da kültür yoluyla tasfiye, yok ederek tasfiye, içten ve dıştan zor kullanarak sürgün etme yoluyla şekillerinde gerçekleştirmeye çalışmıştır.⁴⁸

Eğitim alanındaki Ruslaştırma için öncelikle bütün eğitim müesseseleri yeni liderlere teslim edilmiştir. Bazı hallerde bu Tatar müdürlüklerinin değiştirilmesiyle sonuçlanmış ve eğitimlerini ihtilalden çok önce tamamlamış olan Tatarlar uzaklaştırılıp yerlerine “Yeni Sovyet Tatar aydınları” getirilmiştir. Gazete ve dergilerin yazı işleri kurullarında da aynı dönüşüm yaşanmıştır. Yine benzer olarak Tatar millî tiyatrolarının müdürleri, yazarlar ve şairler görevlerinden uzaklaştırılmıştır. Birçokları burjuva milliyetçiliği veya Sovyetlere karşı faaliyetle suçlanıp, dava edilmiş ve Urallara, Batı Sibiry'a sürgüne yollanmıştır.

Tüm bu kültürel Ruslaştırmanın amacı, geleneksel Kırım kültürünün izlerini yok etmekle ilgili olduğu düşünülebilir. İlk başta, vergilerle özel zanaatkar ve Tatar sanatının temsilcilerinden oluşan ustaların birlikleri ortadan kaldırılmış ve ne yazık ki göz göre göre semercilik, silahçılık, demircilik, kuyumculuk gibi tüm sanat dalları yok olup gitmiştir. Yine yalnız Stalin'i ve partiyi öven halk şairlerinin eserleri yayımlanabilmiştir.

Kültürel alandaki Ruslaştırma süreci her ay yüzlerce Kırım aydınının idama götürüldüğü 1936-1938 yıllarında zirveye ulaşmıştır. Rus Dili'ne üstün bir konum kazandırılmış ve üst makamlarda görev alabilmek için iyi derece Rusça zorunlu hale getirilmiştir. Uygulanan bu “asimilasyon politikası”, beraberinde kimlik değişimlerini getirmiş ve pek çok etnik grup üyesi kendilerini “Rus” olarak adlandırmaya başlamıştır. Birçok Kırım Tatar aydını, Rusça'nın dayatılmasını tarihlerine ve kimliklerinin her boyutuna yönelik bir saldırı olarak algılamaktadır. Rusçanın Kırım Tatarları tarafından benimsetme politikasını Rusların bir istilası ve fethi olarak değerlendirmişlerdir.⁴⁹ Sürgünden sonra Kırım'da Tatarlara ait kültür varlıklarının neredeyse tümü yok edilmiştir.⁵⁰

Rus hakimiyetinden kurtulmak ve bağımsız bir Kırım devleti kurmak isteyerek Almanlarla işbirliği içerisine girdikleri iddia edilen Kırım Türkleri, Sovyetler

48 Gürhan, *age.*, s. 44.

49 Aydingün, A. (2004). Kırım Tatarlarının Ana Vatana Dönüşü ve Kültürel Canlanma Sürecinde Dil ve Eğitimi. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 21(1), s. 112.

50 http://www.tepav.org.tr/upload/files/13947305544.Savaslara__Goclere__Surgunlere__Ragmen_Kirim_Tatarlari.pdf

tarafından vatana ihanet ettikleri gerekçesiyle çeşitli baskılara maruz kalmıştır. Kırım Tatarları, İkinci Dünya Savaşı'nda Naziler ile işbirliği yaptıkları suçlaması ile Stalin tarafından Sibiry'a sürülmüşlerdir. Bu sürgün nedeniyle çoğu yaşamını yitirmiş ve Sibiry'a ulaşanlar ise uzun süre Kırım'a yani vatanlarına dönememişlerdir.⁵¹ Almanlar ise Kırım'ı işgal etmelerinin ardından burada kurdukları idarede ve siyasi meselelerde Kırım Türklerine güvenmemiş, yönetimdeki görevlere ağırlıklı olarak Rusları getirmişlerdir. Bu dönemde Kırım Türklerine sadece dinî ve kültürel hayatta bazı haklar tanınmış, ancak idari, sosyal ve siyasi hayatta herhangi bir hak tanınmamıştır.

Sonuç olarak 18 Mayıs 1944 tarihinde bir gece içerisinde Kırım Türkleri Kırım'dan topyekûn sürgün edilmişlerdir. Sürgün edilen yüz binlerce Kırım Türkü sürgün esnasında ya da sürgündeki kötü şartlardan dolayı hayatlarını kaybetmişlerdir. Vatanlarında kalan Kırım Tatarları ise yüksek ıssızlık oranları, eski topraklarına el konulmuş olması ve bölgede yaşayan Ruslar ve Ukraynalılar ile yaşadıkları kültürel ve siyasal çatışmalar nedeniyle Kırım Tatarları bugün oldukça zor bir hayat sürdürmektedirler.⁵² 1985'te SSCB'nin son lideri Gorbaçov'un Glasnost ve Perestroyka politikaları çerçevesinde bir değişim sürecinin de etkisiyle 1989'dan itibaren Kırım Tatar Türkleri vatanlarına dönmeye başlamıştır. Sovyet rejiminin ayrımcı politikalarına maruz kalan ve 1944 yılında Kırım'dan Orta Asya ve Sibiry'a sürülen Kırım Tatarları, vatanlarına dönebilme hakkını 1989 yılında elde etmişlerdir.⁵³ Ancak sürgünden anavatan Kırım'a dönen Kırım Tatar Türkleri, bir yandan bürokratik sorunlarla uğraşırken diğer taraftan kendilerine barınacak yerler yapmaya başlamış ve şehirlerin etrafında yerleşim yerleri inşa etmeye başlamışlardır. Normal olarak bu süreçte sosyal sorunları ve altyapı sorunlarını tetikleyen bir unsur olmuştur.⁵⁴

Kırım Tatar Millî Meclisi, Ukrayna'nın bağımsızlığından itibaren kesintisiz olarak ülke bütünlüğü ilkesinden ayrılmamaya özen göstermiş ancak ne var ki Ukrayna'nın Rusya ile kimlik ve jeopolitik eksenli mücadelesinin olumsuz etkilerinden uzak kalamamıştır. Bununla birlikte Kırım Tatar Türkleri, Rusların Kırım'daki ayrılıkçı faaliyetlerini desteklemediği gibi tersine onları dengeleyecek şekilde davranırsa da Ukrayna Kırım Tatarlarının siyasi haklarını görmezden gelmiştir.⁵⁵

51 Tüysüzoğlu, *age.* s. 76.

52 Tüysüzoğlu, *age.* s. 76.

53 Aydınğün, *age.*s. 110.

54 Sarıkaya, *age.* s. 90.

55 Sarıkaya, *age.*, s. 90.

Kırım Tatarları ve Türk Dış Politikası

Kırım Tatarları etnik olarak Kıpçak ve Oğuz Türklerinin bir karışımı olduğundan kültürel bakımdan Anadolu Türklerine oldukça benzemektedirler. Özellikle Yalı Boyu olarak adlandırılan kıyı kesimlerinde Türkiye Türkçesine oldukça benzeyen bir ağız konuşulmaktadır. Soydaş topluluğumuz Kırım Tatarları ile dil, din, kültür gibi pek çok alanda benzerliğimiz bulunmaktadır. Hatta zaman zaman Türk kitaplarının Kırım okullarında okutulması Rusya'yı, Türkler arasında kültürel bir bağ kurulması açısından endişelendirmiştir. Yine öğretmen gönderimi de kültürel bağın güçlendirilmesi için önemli bir argüman olarak kullanılmaktadır. Türkiye'den Kırım'a öğretmenler getirilmesi gerek Gaspıralı gerekse Genç Tatarlar tarafından yürekten desteklenmiştir. Ancak Türkiye akraba toplulukları ile ilişkilerini sadece öğretmen temini ile sınırlandırmamalı Kırım Tatarlarına yönelik kültürel varlıklarını korumaları adına daha büyük projeler geliştirmelidir.⁵⁶

Sovyetlerin dağılmasının ardından bağımsızlıklarına kavuşan Türk Cumhuriyetleri ile yakın ilişkiler kurmaya önem veren Türkiye, diğer ülkelerin sınırları içerisinde kalan Türk soylu halklara da yakın ilgi göstermeye başlamıştır. Kırım Tatarları bağlamında bunun en iyi göstergesi 1994 yılında Süleyman Demirel'in Ukrayna'yı ziyaretinde görülmüştür. Bu ziyarette Türkiye devleti, geriye dönen Tatarların barınmalarına destek olmak için 1000 konutun yapımını üstlenmiştir. Cumhurbaşkanı Demirel'in 1998'deki Kırım ziyaretinde Kırım Tatarlarının vatanlarına dönüşüne verilen önem, kültürel kimliklerinin korunması, iki ülke arasında iyi bir köprü oldukları konuları üzerinde önemle durulmuştur.⁵⁷

Türkiye, Ukrayna Krizi sırasında da Kırım Tatarlarının arkasında durmuş ve Ukraynanın toprak bütünlüğünü desteklemiştir.⁵⁸ Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün Avrupa ve Avrasya coğrafyası için önemi göz önüne alındığında Kırım'da söz hakkının tekrar Kiev'de olması Türkiye açısından olumlu bir gelişme olarak görülmektedir.⁵⁹ Türkiye Karadeniz Havzası'nda barış ve istikrarı ve toprak bütünlüğünü desteklemeyi sürdürmelidir. Yine Ukrayna'nın Avrupa-Atlantik sistemlerine entegrasyonunu destekleyerek bölge ülkelerinin NATO ile ilişkilerini

56 Aydoğan, İ. (2008). Küreselleşme ve Etkisi: Rus ve Kırım Tatar Öğrencilerinin Tutum ve Davranışlarının Analizi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(25), s. 118.

57 http://www.tepav.org.tr/upload/files/13947305544.Savaslara__Goclere__Surgunlere__Ragmen_Kirim_Tatarlari.pdf

58 <https://www.dha.com.tr/dunya/kirimoglu-turkiye-kirim-tatarlarinin-arkasinda/haber-1556011>

59 Kiniklioğlu, *age.*, s. 36.

teşvik ettirmelidir. Kırım Tatarlarının güvenlik ve refahının takipçisi olarak Türkiye, Tatarların haklarını yasal zeminde desteklemelidir. Ancak tüm bunları yaparken de dengeli siyaset izleyerek ve Rusya ile tam olarak karşı karşıya gelmeden çözüm odaklı stratejiler üreterek yapmalıdır.⁶⁰ Türkiye Cumhuriyeti için Kırım Tatarlarının Kırım'daki varlıklarının devamı ve burada kimliklerinin devamının sağlanması, hak ve çıkarlarının gözetilmesi temel öncelik olarak görülmektedir. Bunu gerçekleştirmek için Türkiye hükümeti Ukrayna ile gerekli ilişkileri takip etmekte ve uluslararası platformlarda konuya yönelik vurgu yapmaktadır. Sorunları diplomasi yoluyla çözmeyi hedefleyen Türkiye, Kırım konusunda da taviz vermemeyi öngörmektedir.⁶¹

Zaman zaman politikacıların yanlış stratejilerinden dolayı Türkiye, Türk dünyasının liderliğini her zaman gerçekleştirememiştir. Ancak Türkiye, uzlaşmacı tavrıyla hem çevresindeki problemleri halletmede, hem de Türk Cumhuriyetleriyle olan ilişkilerini sağlamlaştırmada baş rolü oynamak için de elinden gelen gayreti göstermek durumundadır. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Ukrayna temaslarında konuyla ilgili yaptığı açıklamada, Poroşenko'ya Türkiye'nin Ukrayna'nın egemenliğini Kırım dahil toprak bütünlüğünü siyasi birliğini destekleyeceğini ifade etmiştir. Kırım'ın yasa dışı ilhakını tanımadığını ve tanımayacağını vurgulamaktadır.

Son olarak, Türkiye ve Ukrayna Karadeniz bölgesinde ekonomik, siyasal ve kültürel ilişkilerin gelişmesini ve devamlılığını sağlamak amacıyla olan iki ülke olarak aynı zamanda Avrasya'daki yeni güvenlik yapılanmasının en önemli aktörleri olacaklardır.⁶² Türkiye, gerek dış politikada uyumlu bir politika izlemek ve gerekse milliyetçi ya da Panislamist gibi yargılamalardan uzak durmak için Gürcistan'da olduğu gibi Ukrayna hükümetleri ile de ılımlı siyaset izleyerek söz konusu milletlerin haklarını savunmaktadır. Türkiye bilmektedir ki dış politikada gerilim Türk milletlerine buldukları coğrafyalarda hiçbir şey kazandırmayacak ve hatta kaybettirecektir. Bu nedenle sorunları STK (Sivil Toplum Kuruluşları) ve uluslararası örgütler nezdinde ele almanın hassasiyetini taşımaktadır.

Sonuç

Türk etnik grubundan olan Uygur Türkleri, tarih boyunca çeşitli istilalar ve soykırımlar ile varlığını sürdürme mücadelesinde olan ve Türk ve dünya

60 <http://www.bilgesam.org/incele/598/-kirim-krizi-ve-turkiye/#.WlOqL6jiZPY>

61 <http://qha.com.ua/tr/fikir-yazilari/turkiye-nin-kirim-siyaseti/152891/>

62 Kiniklioğlu, *age.*, s. 37.

tarihine ciddi katkıları olan topluluktur. Barış içerisinde komşuluk politikasını gerçekleştirmeyi başaramayan Çin hükümeti bölgenin varlığını dahi hazmedememekte ve her fırsatta bölgeyi Çinileştirme politikasını yürütmektedir. Burada amaç yer altı ve yer üstü kaynaklar açısından zengin olan bölgeyi kendi etnik grubundan olmayan bir gruba bırakmamak, bölünmek istememek ve Türk milletlerinin diğer özerk milletlerle beraber olmasını engellemektir.

İki soydaş topluluk olarak Ahıska Türkleri ve Kırım Türkleri yaşadıkları tüm sıkıntıları kültürlerinde ciddi bir zarar olmadan atlatabilmiş/atlatan topluluk olarak varlıklarını sürdürmektedirler. İki topluluk da Rusya ile yaşadıkları tarihsel süreci travma olarak içselleştirmek durumunda kalmışlardır. Bu travmaların başında şüphesiz ki Rus hükümetinin insanlığa hiçbir şekilde yakışmayan bir şekilde çeşitli toplulukları zorunlu iskan politikası ile Orta Asya'nın bazı bölgelerine veya Sibiry'a sürmesi olmuştur. Yine 30'lu yılların başında Kırım Türklerinin yaşadığı açlık veya aydın kesimin katledilmesi gibi meseleler bu durum içerisinde değerlendirilebilir. Tabii süreç böyle bir iki cümle ile anlatılacak bir mesele değildir. Hatta yaşananları hiçbir paragraf net bir şekilde anlamamıza da yardımcı olmayacaktır. Sovyet Rusya'nın çeşitli amaçlarla gerçekleştirdiği sürgün politikaları bu toplulukların yeni bölgelerde hayatlarını devam ettirmelerini zorunlu kılmıştır. Kültürel olarak oldukça yakın olduğumuz bu iki topluluğun çıkarlarını gözetmek Türkiye olarak bizim temel hedeflerimiz arasındadır. Onların vatana geri dönüş süreçlerini veya buldukları bölgelerde haklarını edinmeleri veya kullanabilmelerini sağlamak için Türkiye çeşitli platformlarda söz hakkı sahibi olmuştur. Rusya ile olan ilişkilerde daha çok diplomatic ve uzlaşmacı bir tavırla iki topluluğun haklarını savunmaktadır. Bu süreci gerçekleştirirken de farklı ülkelerle mesafesini koruyarak ve doğrudan karşı karşıya gelmeden gerçekleştirmektedir.

Türkiye, söz konusu Türk milletlerinin haklarını mümkün olan her alanda savunmuş, haklarını dile getirmiştir. Başta da belirttiğimiz gibi üzerine doğrudan sorumluluk almaktan da çekinmemiştir. Buna iskânli göçü kabul etmesini, söz konusu bölgelere muallimler göndermesini, çeşitli sivil toplum kuruluşlarına ve zirvelerin oluşuma yol açmasını, uluslararası arenada durumu dile getirmesini örnek gösterebiliriz. Son olarak şunu da belirtmekte fayda vardır ki, Türkiye Ukrayna'nın bağımsızlığını gerek Kırım Tatarları için gerekse kendi geleceği için desteklemekte ve Ukrayna-Kırım ilişkilerine sempatzan bir görünüm arz etmektedir. Ayrıca herhangi bir sorunda (gerek Ahıska ve gerek Kırım Türkleri için) Panislamist ve Pantürkist bir algı yaratmamak adına sorunları belirli bir diplomatik mesafede ve uzlaşmacı tavırla çözmeyi uygun görmektedir.

Kaynaklar

- Alyılmaz, C. (2010). Doğu Türkistan. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi <http://dergipark.gov.tr/ataunitaed/issue/2853/39502>
- Alptekin, E. (2011). Çin'in Doğu Türkistan Siyaseti. Sosyoloji Konferansları <http://dergipark.gov.tr/iusoskon/issue/9527/119105>
- Alptekin, İ. Y. (1999). Unutulan Vatan: Doğu Türkistan. Seha Neşriyat ve Ticaret AŞ.
- Alım, M., Doğanay, S., & Şimşek, O. (2006). Ülkemize Yönelik Göçlere Bir Örnek: Ahıska Türkleri. Tarihinde adresinden erişildi <http://acikerisim.giresun.edu.tr:80/xmlui/handle/123456789/197>
- Altın, Öztürk G. (2013). Uluslararası Çatışma Bölgeleri: Doğu Türkistan Ve İnsan Hakları İhlalleri. Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/yalovabaccd/issue/21777/234039>
- Aydınğün, A. (2004). Kırım Tatarlarının Ana Vatana Dönüşü ve Kültürel Canlanma Sürecinde Dil ve Eğitimi. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 21(1), 107–121.
- Aydoğan, İ. (2008). Küreselleşme ve Etkisi: Rus ve Kırım Tatar Öğrencilerinin Tutum ve Davranışlarının Analizi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(25), 107–119.
- Çolakoğlu S. (2012), Türkiye-Çin İlişkileri: Tek Taraflı Aşk mı?, *Ortadoğu Analiz*, 4(45)
- Gürhan, Ş. (2017). 1930'lu Yıllarda SSCB'nin Kırım'da Uyguladığı Sovyetleştirme Politikaları ve Yaşanan Suni Açlık. *Ulusa: Uluslararası Çalışmalar Dergisi*, 1(1), 42–58.
- Hacılı, A., & İdrisi, H. H. (1994). Ahıska Türklerinin Örf ve Adetleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 0(1). Tarihinde adresinden erişildi <http://e-dergi.atauni.edu.tr/ataunitaed/article/view/1020002090>
- Hasanoğlu, İ. (2016). Ahıska Türkleri: Bitmeyen Bir Göç Hikâyesi. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 1(16).
- Kiniklioğlu, S. (1996). Türkiye - Ukrayna İlişkileri ve Kırım Tatar Meselesi. *Bilig / Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, (3), 33–38.
- KUZU, B. “Doğu Türkistan Raporu ve İnsan Hakları İhlalleri”. Selçuk

Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 6 (1): 45-97 <http://dergipark.gov.tr/suhfd/issue/26617/280439>

Kütükçü, M. A. (2005). Uluslararası Hukuk Çerçevesinde Ahıska Türklerinin Anavatanlarına Dönüş Sorunu. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 0(13), 271–284.

Sarıkaya, G. (2017). Rusya'nın Kırım'ı İlhakından Sonra Kırım Tatar Milli Meclisi ve Kırım Tatar Türklerine Yönelik Baskılar - ProQuest. Tarihinde 07 Ocak 2018, adresinden erişildi <https://search.proquest.com/openview/2cbea2a177f005296f96d9640ac59f57/1?pq-origsite=gscholar&cbl=237821>

Şahin, M. F. (2014). Türk dış politikasında Ahıska Türkleri. Tarihinde adresinden erişildi <http://dspace.sozlutarikh.org.tr/handle/20.500.11834/518>

Tüysüzoğlu, G. (2011). Tüysüzoğlu, G. (2011). Ukrayna'da Turuncu Devrim'in Sonu. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(3). *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(3).

http://www.tepav.org.tr/upload/files/13947305544.Savaslara__Goclere__Surgunlere_Ragmen_Kirim_Tatarlari.pdf

<https://www.dha.com.tr/dunya/kirimoglu-turkiye-kirim-tatarlarinin-arkasinda/haber-1556011>

<http://www.bilgesam.org/incele/598/-kirim-krizi-ve-turkiye/#.WlOqL6jiZPY>

<http://www.dw.com/tr/çinden-erdoğana-terörle-mücadele-çağrısı/a-38836285>

<http://www.dw.com/tr/çavuşoğlu-çine-güvence-verdi/a-39958366>

